

VIKTORIANA

elektroniska nyheter från Viktor Rydberg-sällskapet
2014:2/4 (december)

God Jul från Karin, Carl och Viktor

Efter Rydbergs död hösten 1895 rådde en viss konkurrens om vem som hade publicerat hans sista text. Konstnärsklubbens jultidning låg därvid bra till; dess bidrag ("Konstnären och konstverket") hade enligt vad man uppgav skickats in bara tre dagar före slutet. Texten var visserligen inte helt ny – huvuddelen var hämtad ur Rydbergs introduktionsföreläsning i konstens teori och historia vårterminen 1892, men den hade försetts med en inledning som gav den en mer personlig ton (s. 301-302 i [Projekt Runebergs e-upplaga](#), fram till "Hör man en skön, bildrik, tankerik dikt..."). Jultidningen gavs ut för att finansiera klubbens sociala verksamhet, inklusive stöd åt behövande medlemmar, och bönen om bidrag hade skickats av Carl Larsson, som detta år inträtt i redaktionen.

Omslaget var Karin Larssons verk, med stiliserade tulpaner som växer upp ur lökar som samtidigt är paletter, och med texten ”utgifven af konstnärsklubben” inskriven i en tajt röd ram som antagligen hämtat inspiration från makens formgivning av fjärde upplagan av *Singoalla* (såvida det nu inte var hon som hade inspirerat honom).

Detta nummer av Viktoriana

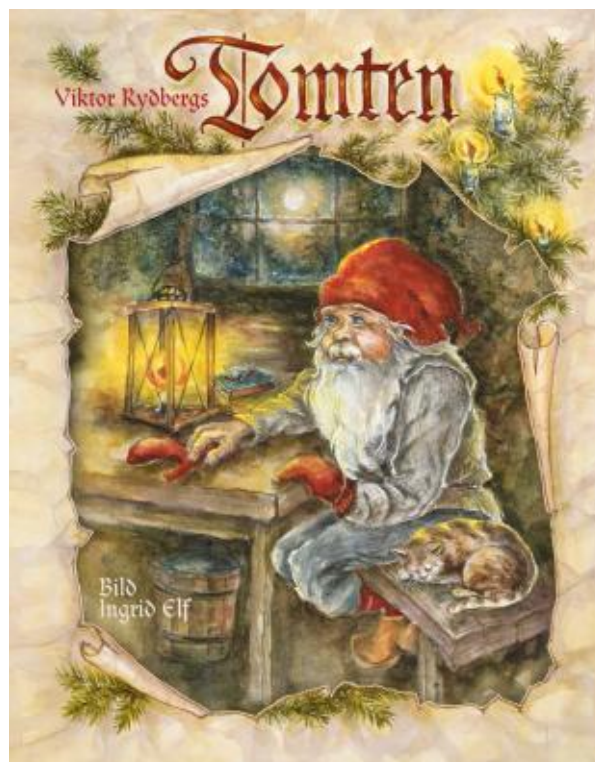
är som ni märker starkt försenat. Möjligen är det också det sista; jag har svårt att finna lusten att fortsätta. Nyhetsfunktionen tycks mig bättre kunna fyllas av en blogg, och en sådan drivs ju redan, med långt större energi än vad jag kan mobilisera, av Mikael Mosesson (<http://victorydberg.blogspot.se/>).

Utopikritik

Ännu mer försenad var 2013 års upplaga av den litteraturvetenskapliga tidskriften *Sammlaren*, som kom ut i slutet av 2014. Den innehåller bland annat en uppsats, [Platsen som inte fanns](#), där jag försöker ifrågasätta vissa tidigare forskningsresultat rörande ett utopiskt samhälle i Rydbergs roman *Vapensmeden*.

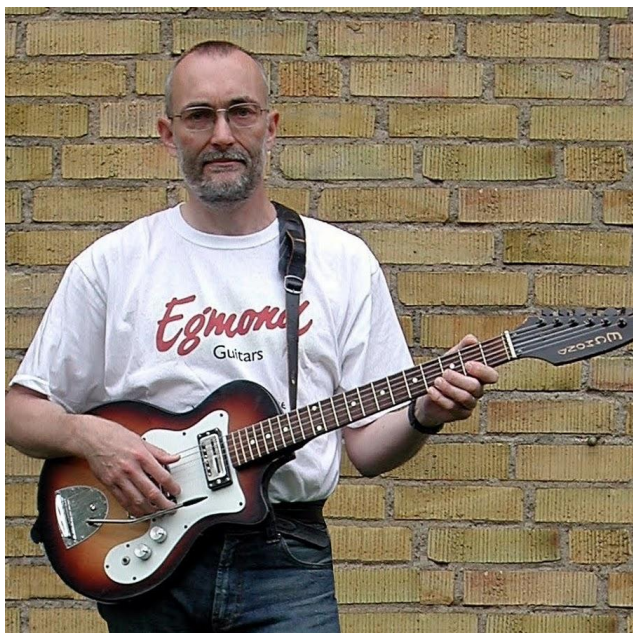
Nystajlad tomte

Som läsarna av Mikael's blogg redan vet, så har [Tukan förlag](#) gett ut en ny bokupplaga av Tomten, med illustrationer av Ingrid Elf. Jag antar att den skall fylla den marknadslucka som uppstått sedan Rabén & Sjögren bytt ut Harald Wiberg-versionen av Rydbergs tomte mot Kitty Crowther-versionen av Astrid Lindgrens. En nätreccension finns på bloggen [Boktajm](#).

Tolkad Antinous

Hans Gatu heter en musiker som har tonsatt Rydbergsdikter och lagt ut resultatet på Youtube. Redan i försomras lovade jag att tipsa sällskapet medlemmar om detta. Lyckligtvis har Mikaelns blogg även här täckt upp för mig och publicerat länkar både till Gatus [I natten](#) och till hans [Antinous](#) (troligen, som Mikael påpekar, den första tonsättningen av detta verk).

Fribytaren på gång igen

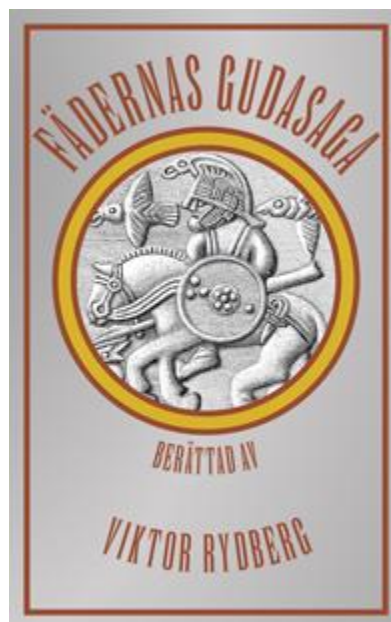
I ett inlägg från den 25 oktober berättar Mikael att tidskriften *Svensk bokhandel* ställt frågan "Bästa svenska historiska roman?" till Andreas Hedberg och fått svaret *Fribytaren på Östersjön*. "Det är [Rydbergs] bästa roman och ett pionjärverk för svensk litteratur." Nu ser jag i Libris att [förlaget Modernista](#) tänker ge ut *Fribytaren* som pappersbok 2016. Det är faktiskt den första nya upplagan sedan 1960. Har Andreas lovord bidragit till beslutet? I så fall får man gratulera. Birthe Sjöberg, som jobbat hårt med att rehabilitera den gamle sjörövaren, kanske också skall ha del i äran.

Av omslaget till Modernistas utgåva av Jane Austen's *Stolthet och fördom* ser man att förlaget anstränger sig för att levandegöra klassikerna för dagens människor. Man undrar nyfiket hur *Fribytaren* kommer att förpackas.

Fädernas gudasaga

Nyutgiven är också den (för att citera förlagsreklamen) ”största berättelsen av dem alla”, nämligen *Fädernas gudasaga* – Rydbergs kontroversiella rekonstruktion av ett fornnordiskt epos – som nu finns på [Mimer förlag](#), både som e-bok och i häftad form.

Tidens gång

Som ni antagligen också redan vet, så kunde ingen av de tävlande i På spåret namnge den Jönköpingsförfattare som skrivit *Vapensmeden* och *Singoalla*. Förvånar mig inte. Ingen av dem hade uppnått pensionsåldern, och nånstans där – kring födelseår 1950 – går en gräns. Synlig både i sällskapetets medlemsregister och när man betraktar publiken vid ett valfritt Rydbergrelaterat föredrag. Kanske en effekt av det nya gymnasiet, eller av något mer generellt kulturellt skov.

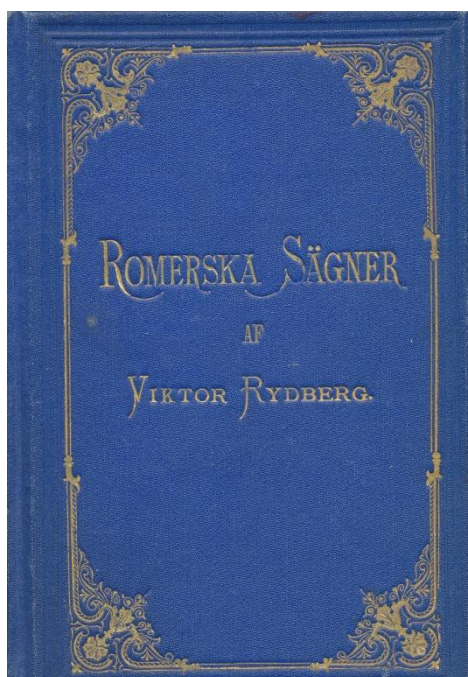
Men å andra sidan: vad som har förlorats i kunskap har vunnits i information. Frågan är om det nånsin funnits ett lika stort utbud av Rydbergstexter i olika former. Även om man begränsar sig till svenska förlag, plus den fria och halvofficiella Litteraturbanken, så får man ihop till följande lista:

Bibelns lära om Kristus	e-bok	Litteraturbanken
De vandrande djäknarne	e-bok	Svenska ljud Classica
Den meliska Afrodite	e-bok	Mimer
Den siste atenaren	e-bok	Litteraturbanken
Den siste atenaren	e-bok	Svenska ljud Classica
Den flygande holländaren	e-bok	Litteraturbanken
Det forna Jönköping	e-bok	Mimer
Dikter	inb.	Sv. Akademien/Atlantis
Dikter	häftad	DejaVu
Dikter	e-bok	Svenska ljud Classica
Dikter	pdf	Litteraturbanken
En vandring i Norge	häftad	DejaVu
Ett äventyr i finska skärgården	häftad	DejaVu
Fribytaren på Östersjön	häftad	Modernista (2016)
Fribytaren på Östersjön	e-bok	Litteraturbanken
Fädernas gudasaga	häftad	Mimer
Fädernas gudasaga	e-bok	Mimer
Leonardo da Vinci	e-bok	Mimer
Medeltidens magi	e-bok	Litteraturbanken
Om hjältesagan å Rökstenen	e-bok	Litteraturbanken
Om Buddha återvändande	e-bok	Mimer

Romerska kejsare i marmor	häftad	Mimer
Romerska kejsare i marmor	e-bok	Mimer
Singoalla	häftad	Steniq
Singoalla (läst av Anita Björk)	ljubok	Bonniers Audio
Singoalla (läst av Eva Hallert)	ljubok	Svenska ljud Classica
Singoalla (läst av Anders Wahlén)	ljubok	Svenska ljud Classica
Singoalla	e-bok	Telegram
Singoalla	e-bok	Bonniers
Singoalla (ill. Carl Larsson)	e-bok	Mimer
Singoalla (2. uppl.)	e-bok	Litteraturbanken
Självbiografiska skrifter	e-bok	Mimer
Tomten (ill. Ingrid Elf)	inbunden	Tukan
Tomten (läst av Börje Ahlstedt)	ljubok	Bonniers Audio
Tomten	e-bok	Mimer
Vampyren (läst av Lars Westberg)	ljubok	Svenska ljud Classica
Vampyren	e-bok	Litteraturbanken
Vapensmeden	häftad	DejaVu
Vapensmeden	e-bok	Mimer
Varia	inbunden	Mimer
Varia	e-bok	Mimer

Listan täcker de flesta av de verk som byggde Rydbergs berömmelse och författaridentitet, plus ett par till. Den kanske mest påfallande luckan är att *Lille Viggs äventyr på julafton* – ”den första svenska barnboksklassikern” – inte finns med. Vad gäller illustrerade upplagor har kanske upphovsrätten till Jenny Nyströms verk legat i vägen, men den går ut 2016. Vilken textversion man skall använda är förstas knepigt; men i en e-bok skulle man kanske rentav kunna kombinera 1875 års upplaga (med Jenny Nyströms bilder) och 1895 års (med Otilia Adelborgs)?

Som nummer två på en önskelista skulle jag sätta den lilla boken *Romerska sägner om apostlarna Paulus och Petrus*. Den gavs ut i en för tiden mycket stor upplaga och var ett av de verk som signalerade Rydbergs ”pånyttfödelse” och omorientering i mitten av 1870-talet. Eftersom sägnerna riktar sig till en (i 1800-talsmening) kristen läsekrets är väl den kommersiella potentialen måttlig, men i Litteraturbanken borde de passa perfekt.

Sällskapsnytt

Medlemsantalet håller sig fortfarande ganska exakt kring 100-strecket. Nya i [styrelsen](#) är Åsa Arhammar och Agneta Sundin; de ersätter Lars Östvall och Ingegerd Östman. Birthe Sjöberg är fortsatt ordförande, och undertecknad fortsatt sekreterare.

Höstens program inleddes den 15 november med att professor emeritus Jan Hjärpe, känd som islamexpert i TV och andra sammanhang, talade om *Medeltidens magi, arabisk teurgisk astrologi och besvärjelserna i Vapensmeden*. Rydbergs *Medeltidens magi* fyllde ju 150 år 2014, och kommer att fortsätta att göra det även i år.¹ Tyngdpunkten i Hjärpes föredrag låg dock på en annan Rydbergstext som inte nämns i titeln, nämligen *Jehovah-tjänsten hos hebreerna före den babyloniska fångenskapen*.

Och på Rydbergs födelsedag, den 18 december, pratade jag om *Viktor Rydberg och Carl Larsson*, ett återbruk av ett föredrag som hölls på Sundborn i november, i serien "Carl Larsson och hans vänner".

Programmet för våren 2015 finns nu på [vår hemsida](#).

Osamlade verk (forts.)

Den 8 september 1891 fyller Carl Snoilsky 50 år. Bland presenterna märks ett minnesalbum med bidrag från svenska författare och konstnärer. Rydbergs gratulationstext lyder:

Poetarum Principi.

quale per æstum
dulcis aquæ saliente sitim restinguere rivo
tale tuum carmen nobis.

Verg.

¹ Verket publicerades som tidskriftsartiklar (i *Svensk Månadsskrift*) 1864 och som bok (på L. J. Hiertas förlag) 1865.

Skriftställare, som i sig sjelfve sakna originalitet, kunna köpa sådan billigt. Bevis föreligga, att de funnit butiken. "It is perfectly easy to be original by violating the laws of decency and the canon of good taste", anmärker Oliver Wendell Holmes.

*

Af de skalder, filosofer och vetenskapsmän ett folk frambringar kan man bedöma dess själshelsa och rättighet att lefva.

Utan stora ansträngningar af ideal halt och utan sånger, som främja mandom, offervillighet, frihetskänsla, sanningskärlek och skönhetslängtan, är ett folk i nöd, äfven när dess lador stå fulla, och bortvändt från Gud, äfven när åhörarskarorna trängas i dess kyrkor.²

Jag skall inte trassla in mig alltför mycket i denna ganska komplexa text. Det räcker kanske att säga att det andra avsnittet är byggt kring ett citat ur Oliver Wendell Holmes bok *Over the teacups* (1891), där det är ingår i en diatrib mot realismen i allmänhet och dess flåbusar Flaubert och Zola i synnerhet (även om Rydberg kanske snarare siktar mot en känd svensk kollega). Det tredje avsnittet visar dels att Rydbergs poetik ligger nära den han nyss låtit Svante harpolekare formulera i *Vapensmeden*, dels att den författarroll som han håller på att inta ("nationens lärare" och "moralisk högsta domstol", med rätt att vid behov hålla straffpredikningar i gammaltestamentlig profetstil) har sina risker – man hamnar lätt i tankefigurer av typen "rätt att leva". Istället skall jag fokusera på det inledande Vergiliuscitatet, hämtat ur den femte eklogen. "Som att i värmen släcka sin törst från en porlande källa / sådan är din sång för mig, [gudomlige poet]". Orden är förstas riktade till Snoilsky själv, de svenska poeternas furste ("Poetarum principi"). Men kontexten är intressant. Den femte eklogen skildrar en sångartävling mellan två poeter, Mopsus och Menalcas. Mopsus, den yngre av dem, har just framfört sin sång, och de av Rydberg citerade orden är Menalcas beröm, framfört just innan han själv går ut och sjunger skjortan av rivalen. Precis som Rydberg själv strax skall göra, med "Den nya Grottesången". Men ursäkta, nu håller jag väl på med övertolkningar igen.

För 150 år sedan

Den 3 januari 1865 dör Carl Simon Warburg, knappt 30 år gammal, och med honom den tidskrift han skapat. I slutet av november hade han skrivit till Lars Johan Hierta – Aftonbladets legendariske grundare – och bett honom ta över verksamheten. Visserligen, skriver han, skulle "Viktor Rydberg, på en gång min tillgivne vän och flitige medredaktör i tidskriften, den egentliga själen i densamma" varit lämplig att förestå redaktionen, men han har ont on tid och "saknar helt och hållet lusten att inlåta sig på företag" som medför ekonomiskt ansvar. Hiertas svar är inte bevarat; men det måste ha varit avböjande. Däremot skulle han tre år senare gå in och finansiera *Framtiden*, den tidskrift som Rydbergs-lärjungen Carl von Bergen startade för att ta vid där *Svensk Månadsskrift* slutat.

² Texten finns inte med i Warburgs utgåva av Rydbergs skrifter, men däremot i Emil Havermans utgåva av *Viktor Rydbergs brev*, del III, Stockholm 1926, s. 179.

Warburgs begravning äger rum den 6 januari. *Illustrerad tidning* rapporterar:

Namnet var ännu föga bekant. Endast de litterära kretsarna i vårt land kände detsamma. Under loppet af nästlidne år utgafs *Svensk månadsskrift för fri forskning och allmän bildning*. Den utgafs – icke i Stockholm, icke ens i Upsala eller Lund, rikets tvänne universiteter. Utgifningsorten var Göteborg, ett samhälle af mycken betydelse inom handelsverlden, af föga inom den vetenskapliga eller litterära. Utgifvaren af detta arbete för fri forskning och allmän bildning inom ett protestantiskt land tillhörde den judiska nationen. Det ena var lika sällsamt som det andra.

I denna månadsskrift, den grundligaste och bäst skrifna vi på många år haft, uppträdde, jemte utgifvaren sjelf, sådana författare som O. P. Sturzenbecker, Victor Rydberg, Sven Hedlund, m fl. Men det oaktadt tillkännagafs vid årets slut, att berörde tidskrift måste upphöra. Utgifvaren, magister Warburg i Göteborg, var nemligen så till helsan försvagad, att han icke kunde fortsätta dermed, hette det. Det hade ej lyckats att finna en efterträdare, hette det vidare. Warburg var således det enda band, som sammanhöll så mycket gagnande och upplysande; och när bandet brast, skingrades innehållet, liksom rosorna i en bukett, hvars tråd slitits itu. Detta var en sällsamhet mer, och ändå icke den sista.

Den [6]:e dennes skred genom staden Göteborg ett liktåg, ett af de största som der skridit fram. Det utgjordes av inemot 200 personer af alla samhälls-klasser. Man räknade bland dem stadens fullmäktige, elementarläroverkets lärare, m. fl., de flesta utan personlig bekantskap med den aflidne. Jordfästningen försiggick i mosaiska församlingens kapell, körer afsjüngos, tal höllos och grafven emottog sin tillhörighet. Man kunde säga, att allt hvad Göteborg egde framstående hade slutit sig kring denna graf för att egna sin hyllning åt de åsigtger, som den unge skriftställaren i listiden uttalat.

Från den kyrkliga tidningen *Väktarens horisont* (5.1) såg saken annorlunda ut:

Svensk Månadsskrift för fri forskning och allmän bildning, som under sistför-lidet år utgifvits i Göteborg af hr C.S. Warburg, och som förnämligast arbetat på att undergräfvatron på christendomen, har upphört. *Göt. Hand.-Tidn.* säger att skälet dertill är att hr Warburg redan länge varit lidande af en långsamt frätande sjukdom, som förlamat hans fysiska krafter. (Enligt *Dagligt Allehanda* för i dag har hr Warburg aflidit i Göteborg). *Hand.-Tidn.* är bedröfvad öfver att denna organ för otron måst upphöra, men är förvissad om att den slutade årgången "utsatt mer än ett godt frö, som skall bära frukt". Man kunde väl hafva skäl att framkasta den frågan, hvarutinnan det goda skulle bestå, hvartill frön här blifvit utsådda. Har det varit ett brinnande nit för nästans sanna väl, som nödgat våra moderna ljusvänner att i nämnda tidskrift uppträda för att utkasta frön till tvifvel på de högsta sanningarna i människors hjertan; och hvilket godt hafva desse luminarier haft att bjuda i stället för det, som de ville frånröfva sina läsare? Männe öfverhufvud någonting positivt? Det gudomliga ordet om förargelse och qvarnstenen synes åtminstone af dem vara glömdt.

Viktoriana utkommer (i bästa fall) fyra gånger om året.

Redaktör: Tore Lund (tore.lund@telia.com)

som också ensam ansvarar för innehållet.